

*Sopron a városi reformáció mintája
Magyarországon*

*A soproni protestantizmus 16–17.
századi periodizációja*

*Luther tanainak felbukkanása és
hatása Sopronban (1522-1526)*

Christtof Peck soproni plébános feljelentése Kristóf ferences szerzetes ellen, aki elmondása szerint evangélikus tanokat hirdetett a szószékről. A hírek hatására II. Lajos király vizsgálatot rendel el 1524-ben a Sopronban elharapódzó lutheránus tévtanok ügyében. A királyi biztos megállapítása szerint soproni polgárok lutheránus könyveket birtokolnak, azok tartalmát kőcsmai összejöveteleken megtárgyalják. A vizsgálat egyik név szerint megnevezett vádlottja, Moritz Pál kalmár nem is tagadja a lutheránus könyvek és feljegyzések birtoklását. A lutheránus könyvek beszolgáltatását követően ezen könyveket nyilvánosan elégetik a város főterén.

A lutheránus tanok terjedése Sopron városban és térségében (1526- 1565)

A svájci származású Peter Kalbermatter 1549 és 1551 között a Szent Mihály templomban Valentin Jeckel városi jegyző 1551-es jelentése szerint már nyíltan a protestantizmus szellemében prédikált, protestáns könyveket birtokolt és a szentségek közül csak a keresztséget és a házasságot ismerte el.

A 16. században dúló vallásháborúkat lezáró 1555-ös augsburgi vallásbéke a Német-római Birodalomban megteremtette a lehetőséget az evangélikus felekezet számára a szabad vallásgyakorlásra, mely Sopronban is érezte a hatását. A város vezetőségén kívül a lutheránus tanok a városi polgárok körében is egyre jobban terjedtek.

Christof Humel polgármester felajánlásával 1557-ben megépül az általa felajánlott telken Sopron legrégebbi iskolája, az

evangélikus líceum ezt a latin iskolát tekinti jogelődjének.

A soproni evangélikus gyülekezet megalapítása előtt is már voltak a városnak protestáns szellemben prédikáló lelkészei, a város lakóinak nagy része már I. Ferdinánd korában az ágostai hitvallás tanai szerint élt.

Simon Gerengel meghívása soproni lelkésznek (1565), nevéhez fűződik a soproni evangélikus gyülekezet megalapítása

Az alsó-ausztriai Pottschachban született Simon Gerengel fölszentelt papként Aspangban már az új hit szellemében prédikált, miért is 1551-ben Salzburgban fogságba vetették, 1554-es kiszabadulását követően Rothenburgban és Burgheimben szolgált. 1565 elején felesége soproni rokonainál tett látogatást, a tanács kérésének engedve a Szent Mihály templomban tartott próbaprédikációt követően augusztusban foglalta el itteni állását. A Szent Mihály templom a két felekezet közös használatában maradt. A kéteséletű városplébánossal szemben Gerengel 1570-es haláláig fáradhatatlanul hirdette Isten igéjét, oktatta a gyermekeket. Lelkes ténykedésének köszönhetően a város lakosságának nagyobb része az új hit követőjévé vált, a régi hit mellett a város lakosságának alig 10–15 % maradt. Catechismus címen 1569-ben jelent meg katekizmus. Szolgálatá alatt a templomi szertartást is megújította, az ő nevéhez fűződik az első soproni agenda kiadása is. A Szent János kápolna és a ferences templom kivételével a város valamennyi templomában evangélikus istentiszteletet is tartottak.

A két felekezet békés viszonyának megszűnése, hatalmi, felekezeti konfliktusok Sopron városban és térségében, evangélikus soproni polgárok bécsi bebörtönzése (1571 - 1584)

A kegyúri jogokat az evangélikus városvezetés gyakorolta, ez azonban nemcsak a városplébános személyének a megválasztására jogosította fel a várost, hanem a katolikus egyházi javak kezelésére is, így a városvezetés minél nagyobb bevételt igyekezett magának e javakból biztosítani. Draskovich György győri püspök, magyar kancellár személyében azonban a város 1578-ban jelentős ellenséggel találta magát szembe. A püspök felszólításának ellenszegülve a város megtagadta a szombathelyi zsinaton való részvételt 1579-ben, illetve a Gergely féle új naptár bevezetését 1584-ben. 1582-ben Draskovich személyesen jött el Sopronba és a város polgármesterét és bíróját a prédikátorok eltávolítására szólította fel. Draskovich a bécsi kormánytól és a királytól is többször

parancsot eszközölt ki a protestánsok jogainak a korlátozására, nem rettent vissza a soproni városvezetők bécsi beidézésétől, illetve elfogatásától sem. 1584 áprilisában Ernő főherceg idézésére a Bécsben megjelenő Johann Stainer polgármestert, Johann Gering városbíró, a belső és a külső tanács több tagját kilenc héten át egy szobában elzárták. A nyomásnak eleget téve, végül a város kénytelen volt lelkészeitől, evangélikus tanítóitól búcsút mondani, s azokat a városból, illetve jobbágyfalvaiból eltávolítani.

Sz. Egged Emma

A soproni evangélikusokvárosi istentiszteletének a megszüntetése, a környező települések (Sopronkeresztúr, Nyék) templomainak kényszerű használata (1584-1606)

Andreas Pfendtner ispotálylelkész Nyéken, Dersffy Ferenc birtokán talált menedéket, Leonhard Pinder, a Szent György templom lelkésze Nádasdy Ferenc sopronkeresztúri birtokára menekült. Mindez azonban nem akadályozta meg a soproniakat abban, hogy lelkészeiket követve e falvakba kiutazva hallgassák Isten igéjét, kereszteltessék meg gyermekeiket, illetve házasodjanak.

Még ebben az időszakban is sor került kisebb konfliktusokra, erőszakos cselekedetekre, melyeket Ernő főherceg evangélikusok elleni intézkedései váltottak ki. Ezek legismertebbike 1584 nyarán Berthold Traxel nevéhez fűződik, aki a polgári őrség hadnagyaként mindazok élére állt, akik akár erőszakkal is vissza akarták hozni az elűzött prédikátorokat.

Felekezeti küzdelmek, háborús évek, Bocskai fejedelem hadai Sopronban és térségében (1605-1606)

Bár kevés városnak lehetett nagyobb felekezeti sérelme mint Sopronnak, mégis Bocskai István erdélyi fejedelem dunántúli rendekhez intézett felhívása idején a város nem állt a felkelők oldalára, nem nyitotta meg kapuit a hajdú csapatok előtt. Ennek egyik oka a hagyományos királyhűség, a másik a városvezetők racionalitása volt.

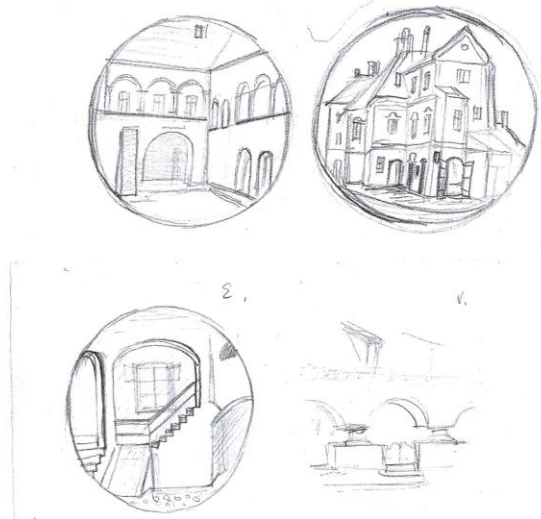

Az 1606. évi bécsi béke következményei: az evangélikusok nyilvános vallásgyakorlatának visszaállítása, lelkészek, tanítók hívása, újabb konfliktusok a Szt. Mihály templom használatára kapcsán. (1606 - 1609)

Az 1606-os bécsi béke Sopron szabad királyi városának a szabad vallásgyakorlatot biztosította. Sopron ekkor szabadult meg a török veszély miatt ide menekült győri káptalantól, annak kanonokjaitól, így a helyi evangélikus élet ismét jobban felvirágozhatott. Ez időben számos vallása miatt üldözött menekült érkezett Sopronba az osztrák örökös tartományokból.

1605-ben Jacob Egerer személyében ismét evangélikus prédikátor prédikált a Szent György templomban. 1606-ban az evangélikusok a városplébániához tartozó Szent Lélek templom kivételével visszakapták templomaikat és intézményeiket. Christof Lackner időszaka (1571-1631) az evangélikus iskolai és

kulturális élet megerősödését hozta oly módon, hogy a jelentős diplomáciai talentummal rendelkező városvezető az evangélikus felekezet fejlesztését kitűnően össze tudta hangolni a város érdekeivel és a katolikus rendekkel folytatott jó kapcsolattal. Lackner személye meghatározó volt a város oktatása, kultúrája szempontjából is. Iskola drámái helyben is előadásra kerültek, az általa 1604-ben létrehozott Tudós Társaság a városi polgárság, megyei nemesség, az evangélikus és katolikus rendek számára egyaránt biztosított kapcsolatteremtési, kommunikációs pontokat.

*Virágzó egyházi élet és az újabb
katolizációs hullám Draskovith II.
György győri püspökségével, a
jezsuita rend városba telepítése
(1619 - 1637)*

*Az evangélikus egyházi és szellemi
élet virágzása, amit jól példáz
Andreas Rauch orgonista,
zeneszerző egyházi és világi
kompozíciós munkássága, teljesen
egybefonódott a katolikus
ellenreformáció újabb periódusával,
amelyet uralkodói szinten II.
Ferdinánd képviselt, egyházi szinten
országosan Pázmány Péter, helyi
szinten pedig Draskovith György
győri püspök és az új
arisztokráciából a Sopron környékén
egyre nagyobb hatalommal
rendelkező Esterházy Miklós, a
későbbi nádor.*

*Az egyházmegyében a katolikus
megújulás új korszaka kezdődött el a
jezsuita rend 1636-os betelepítése, a
rend modern oktatási programot
társított a dinamikus, erőszakos
megnyilvánulásoktól sem mentes
hitterjesztéséhez.*

Az evangélikus intézményrendszer és felekezeti élet visszaszorításának, a katolikus iskolarendszer továbbfejlesztésének és megerősítésének periódusa (1637 - 1657)

A 17. század első felében nagyon sok dunántúli főúr (pl. Batthyány Ádám, Nádasdy III. Ferenc) rekatolizált, ami tovább szűkítette az evangélikus valláshasználatot. Ez a tendencia még inkább kiemelte a soproni evangélikus felekezetiség jelentőségét.

Az 1636-os letelepedést követően a jezsuiták püspöki adománnyal több ingatlant szereztek meg, így a Krisztus-Teste-Társulat javadalmát és házait, majd pedig a megszánt Johannita templomot és birtokokat. Draskovich püspök alapítványt tett egy nemesi konviktus felállítására, amely 1661-ben nyílik meg, a rend 1674-ben immáron Lippay prímás támogatásával kapta meg a belvárosi Szent György templomot és a mellette fekvő házat.

*Az evangélikus rendiség
visszaszorulása Nádasdy III. Ferenc
kivégzésével. Küzdelem az
evangélikus intézmények, vallási élet
megmaradásáért, Sopron az osztrák
evangélikus főrendek asyluma lett
(Eggenberg-ház) (1647-1674)*

*Bár a Zrínyi Miklós ügyvédjeként
ismert, a városi és a megyei
politikában aktív Vitnyédy István
időszakában az evangélikus rendek
ismét pozíciókat nyertek, a
felségárulás vádjába keveredett
Nádasdy III. Ferenc kivégzése, a
főúri összeesküvés elbukása jó
alkalmat biztosított a protestáns
felekezetek elleni fellépésre is. 1674-
ben I. Lipót parancsára az
evangélikusok templomait és iskoláit
elvették, lelkészeiket a pozsonyi
rendkívüli törvényszék elé idézték. A
törvényszék arra utasította a város
vezetőit, hogy a prédikátorok,
tanítók vagy hagyják el a várost,
vagy mondjanak le hivatalukról.
Csak két prédikátor maradhatott a*

*városban, akik magánházaiban
tarthatták istentiszteletet.*

*Több osztrák főrangú családnak
(Auersperg, Trautmannsdorf) 1627
után Sopron jelentette a szabad
vallásgyakorlat helyét. A
brandenburi Hohenzollern házból
származó Eggenberg hercegné
(Markgräfin Anna Maria von
Brandenburg-Bayreuth) is
Sopronban talált menedékre. Szent
György utcai háza biztosított
evangélikus istentiszteleti helyet a
belvárosban.*

Mikor Sopron lett a dunántúli protestáns vallásgyakorlat végvára. Aküzdelmek eredménye: a soproni evangélikus fatemplom létrehozása (1674 - 1681)

Eggenberg hercegnő halálát követően a Schubert ház a Szent György utcában biztosított lehetőséget az evangélikus istentiszteletre, amelynek udvarán fatemplomot építettek. A mai templom helyén álló három templom közül az első fatemplom 1676-os tűzvész martaléka lett. A második fatemplom 1677–1722-ig állt, a harmadik kőtemplom pedig 1722 és 1782 között szolgálta a gyülekezetet. A mai evangélikus templom 1782–1783-ban épült.

A Sopronban lezajlott 1681. évi országgyűlés biztosította újra az evangélikus vallási élet szabadságát a városban. Artikuláris helyek létrehozásával biztosította a tágabb régióban is a nem katolikus felekezetek gyakorlását.

Megjegyzés: Az illusztrációk Sz. Egyed Emma szobrász és éremművész hagyatékából származó kisgrafikák.